



เล่าสู่กันฟังจากงานวิจัย
หนูวัน

เมื่อได้ยินชื่อโครงการซื้อข้าวจากชาวนา คำถามแรกที่ปรากฏขึ้นมา คือ ทำไมต้องเป็นโครงการซื้อข้าวจากชาวนา ปกติเราก็ซื้อข้าวจากชาวนาอยู่แล้วไม่ใช่หรือ และฉันก็คิดว่าคนอื่นๆ ที่ได้ยินก็มักจะเกิดความข้องใจเหมือนกับฉันเช่นกันว่า ทำไมต้องจัดโครงการนี้ขึ้นมา โครงการนี้จัดมาเพื่ออะไร มีความสำคัญอย่างไร จนวันหนึ่งฉันได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมดำเนินการในโครงการนี้ แล้วฉันก็ได้คำตอบ คำตอบเหล่านั้นทำให้ฉันได้เข้าใจและมีความภูมิใจอย่างมากในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ และต่อไปนี้หน้าที่ของฉัน คือ การถ่ายทอดเรื่องราวและสิ่งดีๆ ของโครงการนี้ให้คนอื่นๆ เข้าใจ และเชิญชวนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการซื้อข้าวจากชาวนา ทำไมเราจึงต้องมีโครงการซื้อข้าวจากชาวนา

พูดจากใจคน ในโครงการซื้อข้าวจากชาวนา

ปัจจุบันโลกกำลังก้าวเข้าสู่ยุคการค้าเสรี โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุนระหว่างกันในภูมิภาคทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายคน สินค้า บริการ และเงินทุน ที่จะก่อให้เกิดผลดีในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการ ขยายตลาด รวมทั้งสร้างโอกาสแก่หน่วยธุรกิจจากต่างประเทศไหลเข้ามาลงทุนในประเทศ แต่ถ้ามองในอีกแง่มุมหนึ่ง การถูกผลักดันให้ต้องเข้าไปอยู่ในตลาดที่มีการแข่งขันเสรี นอกจากจะเป็นตลาดที่มีการแข่งขันสูงแล้ว ยังนำไปสู่ระบบการค้าที่ไม่เป็นธรรมเพิ่มมากขึ้น ผู้ที่มีอำนาจต่อรองมากก็จะยิ่งได้เปรียบ

เมื่อมองไปที่ชาวนาไทย จึงไม่น่าแปลกใจ ที่จะเห็นชาวนาไทยผู้ที่เป็นกระดูกสันหลังของ



อาชีพทำนาในประเทศไทย

ชาติ กัมพูชา กัมตา ตากแดด ตากฝน อาบเหงื่อต่างน้ำ เพื่อเพาะปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารที่หล่อเลี้ยงเราทั้งประเทศ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่นับวันจะยิ่งแร้นแค้นและยากจนลงทุกวัน เพราะถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางเนื่องจากขาดอำนาจต่อรองราคาข้าวเปลือกถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางโรงสี บริษัทผู้ส่งออก ไปจนถึงประเทศที่มีกำลังซื้อ มีอำนาจต่อรองมาก ดังที่มีผู้เคยกล่าวไว้ว่า “ประเทศไทยถึงแม้จะเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ของโลก แต่ประเทศไทยกลับไม่ได้มีอำนาจต่อรองในตลาดโลกมากนัก” ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้าวในตลาดโลกเป็นตลาดของผู้ซื้อโดยเฉพาะผู้ซื้อรายใหญ่ที่มีอำนาจต่อรองในการกำหนดราคาข้าว มีหน้าซำชาวนายังต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องผลผลิต เนื่องจากความไม่แน่นอนของปัจจัยสภาพแวดล้อมจากธรรมชาติ

ถึงแม้ที่ผ่านมารัฐบาลในหลายยุคหลายสมัยต่างตระหนักถึงปัญหาของชาวนาและแก้ปัญหาด้วยการประกันราคาข้าวเปลือกให้แก่เกษตรกร โดยการใช้งบประมาณของประเทศจำนวนมหาศาลในแต่ละปีมาแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งไม่ใช่การแก้ปัญหาที่กลไกตลาด ผลที่ได้รับนั้นจึงไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรอย่างแท้จริง ผลประโยชน์กลับตกอยู่กับกลุ่มนายทุน โรงสี และยังเป็นช่องทางในการสวมสิทธิ์จากการลักลอบนำเข้าข้าวจาก



ตราสัญลักษณ์โครงการซื้อข้าวจากชาวนา

ประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ชาวนาไทยไม่สามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างที่ควรจะเป็น ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้นับวันชาวนาไทยต้องตกอยู่ในสถานะที่ยากลำบาก จนไม่มีทางเลือก จำต้องทิ้งที่นา ขายที่ดิน ละทิ้งที่ทำกินให้แก่นายทุนทั้งในประเทศ และกลุ่มทุนจากต่างประเทศที่สามารถเข้ามาลงทุนในประเทศไทยได้คั่งคั่งตัวมากขึ้นกว่าในอดีตจากกระแสของยุคการค้าเสรี เกษตรกรชาวนาได้เปลี่ยนสถานะจากเจ้าของสินทรัพย์และทรัพยากรในการผลิต ผู้การเป็นกรรมกรชาวนาซึ่งปัญหาเหล่านี้วันวันยิ่งจะทวีความรุนแรงมากขึ้น

สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสถานการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นเกษตรกรจึงหันมาให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิก พยายามสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีเพื่อเตรียมตัวให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่นับวันจะยิ่งบีบคั้นและผันผวนมากขึ้น นอกจากชาวนาแล้วการแก้ปัญหาเกษตรกรของชาติในครั้งนี้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในโซ่อุปทานที่จะต้องร่วมมือกันสร้างกลไกการค้าใหม่ที่เป็นธรรม อันจะเป็นการจุดประกายสู่ทางรอดของชาวนาไทย และนี่จึงเป็นที่มาของ “จุดเริ่มต้นโครงการซื้อข้าวจากชาวนา”

โครงการนี้จัดขึ้นเพื่ออะไร

จุดเริ่มต้นของโครงการซื้อข้าวจากชาวนา ก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวนา โดยการดำเนินการของ

ร้าน Farmer Shop ที่ตระหนักถึงปัญหาของชาวนาอันเนื่องมาจากกระแสเศรษฐกิจในยุคแห่งการค้าเสรีและด้วยความสำนึกถึงคุณค่าและความสำคัญของชาวนาผู้ปลูกข้าว ทำให้เกิดแนวคิดที่ต้องการจุดประกายในการสร้างสรรค์กลไกการค้าที่เป็นธรรม โดยใช้ “หลักการรวมซื้อ” มาพัฒนาระบบบริหารจัดการ เพื่อสร้างระบบธุรกิจที่เชื่อมโยงการจัดหาและตัดสรรข้าวคุณภาพจากผู้ผลิต ผู้บริโภคในราคาที่เป็นธรรม เริ่มจากการรวบรวมคำสั่งซื้อจากเครือข่ายชุมชนต้นแบบ นั่นคือประชาคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในลักษณะการเป็นลูกค้าประจำ

การช่วยเหลือชาวนาที่อยู่ในเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรซึ่งถือเป็นผู้ผลิตต้นน้ำ โดยมีร้าน Farmer Shop เป็นกลไกระดับกลางน้ำ ทำหน้าที่บริหารจัดการ รวบรวมและวางแผนการสั่งซื้อเป็นประจำล่วงหน้า โดยรับคำสั่งซื้อจากผู้บริโภคคือ ประชาคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จุดมุ่งหมายก็เพื่อเปิดช่องทางการเข้าถึงผู้บริโภคแก่ชาวนา เพื่อสร้างทางเลือกและโอกาสแก่ประชาคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่จะได้บริโภคข้าวที่มีคุณภาพดีราคาเป็นธรรม พัฒนาไปสู่ระบบการค้าข้าวที่เป็นธรรม ซึ่งเชื่อมโยงผู้ซื้อและผู้ขายผ่านกลไกร้าน Farmer Shop ทั้งนี้ภาคีเครือข่ายชาวนาผู้ปลูกข้าวที่เข้าร่วมโครงการในระยะเริ่มแรกมาจาก 2 เครือข่าย ดังนี้

เครือข่ายคุณค่าชาวนาคุศลธรรม ภายใต้มูลนิธิธรรมะร่วมใจ จ.ย.โสธร ผู้ซึ่งกำหนดเงื่อนไขของกลุ่มไว้ 3 ประการ คือ สมาชิกชาวนาผู้ผลิตจะไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ และไม่เล่นการพนัน มาร่วมกันปลูกข้าวอินทรีย์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อผลิตข้าวคุณภาพดี มีประโยชน์และปลอดภัยให้ผู้บริโภคได้รับประทาน อันเป็นที่มาของแบรนด์ “ข้าวคุณธรรม” ซึ่งเป็นข้าวกล้องหอมมะลิที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (IFOAM) และมาตรฐานคุณธรรม สินค้าที่เข้าร่วมจำหน่ายภายใต้โครงการ ประกอบด้วยข้าว 3 ชนิด ได้แก่ ข้าวกล้องหอมมะลิ 105 ข้าวกล้องหอมมะลิแดง และข้าวกล้องหอมนิล

ชาวนาสมาชิกเครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิไทย จาก 15 สหกรณ์ เขตทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่ดีที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา โดยมีสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด เป็นแกนนำ ซึ่งรวม



ผลิตภัณฑ์โครงการซื้อข้าวจากชาวนา



ศูนย์เรียนรู้โครงการซื้อข้าวจากชาวนา



สมาชิกเครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทยจำนวน 15 สหกรณ์

ตัวสร้างเครือข่ายกันจากแนวคิดที่ต้องการอนุรักษ์ข้าวหอมมะลิไทย และต้องการผลิตข้าวหอมมะลิที่ไม่มีสารปลอมปนข้าวชนิดอื่น เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประทานข้าวหอมมะลิแท้ที่อุดมด้วยคุณค่าและความหอมอร่อยอันเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ข้าวที่จำหน่ายยังเป็นข้าวที่ปลอดภัยจากสารเคมีอีกด้วย สินค้าที่จำหน่ายภายใต้โครงการได้แก่ข้าวหอมมะลิสายพันธุ์ขาวดอกมะลิ ๑๐๕ ชนิดพิเศษแบรนด์ “ข้าวเกิดบุญ”

โครงการซื้อข้าวจากชาวนาได้เริ่มดำเนินการ จากประชาคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นต้นแบบ ในการพัฒนาเครือข่ายสมาชิกผู้บริโภค โดยใช้ “หลักการรวมซื้อ” มาบริหารจัดการในการรับคำสั่งซื้อล่วงหน้าเป็นประจำสมาชิก ผลที่ได้รับจากการดำเนินการไม่เพียงจะสร้างประโยชน์แก่ชาวนา ในด้านการเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงตลาด มีรายได้จากการขายข้าวอย่างสม่ำเสมอในราคาที่เป็นธรรม ลดการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางแล้ว ยังสร้างประโยชน์แก่สมาชิกโครงการ ได้บริโภคข้าวคุณภาพดี มีคุณภาพประโยชน์ในราคาที่เป็นธรรม มีโอกาสในการสนับสนุนช่วยเหลือชาวนาไทยให้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้นและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนระบบการค้าที่เป็นธรรมร่วมกับร้าน Farmer Shop

เมื่อฉันได้รับรู้ถึงสิ่งต่างๆเหล่านี้แล้ว ฉันจึงเข้าใจถึงความสำคัญที่เกิดโครงการนี้ขึ้นมา และอยากให้ทุกคนเปิดใจ รับฟัง สนับสนุน และร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับโครงการ บางคนอาจจะมีความคิดว่าการเป็นสมาชิกและสั่งซื้อข้าวเพียงหนึ่งถุง

จะช่วยเหลืออะไรได้มาก แต่ฉันอยากจะบอกว่า แม้เพียงจุดเล็กๆจุดเดียว ถ้ามารวมกันหลายๆจุดก็สามารถกลายเป็นจุดใหญ่ และจะเป็นกำลังสำคัญในการร่วมสร้างกลไกการค้าที่เป็นธรรม บนหลัก

การพึ่งพาและเกื้อกูลกันเพื่อสร้างความอยู่รอดให้แก่ชาวนา เราทุกคน และประเทศชาติของเรามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างระบบการค้าที่เป็นธรรม

“.. ข้าวต้องปลูก เพราะอีก 20 ปีประชากรอาจจะ 80 ล้านคน ข้าวจะไม่พอ ถ้าลดการปลูกข้าวไปเรื่อย ๆ ข้าวจะไม่พอ เราจะต้องซื้อข้าวจากต่างประเทศ เรื่องอะไร ประชาชนคนไทยไม่ยอม คนไทยนี้ต้องมีข้าว แม้ข้าวที่ปลูกในเมืองไทยจะสู้ข้าวที่ปลูกในต่างประเทศไม่ได้ เราก็ต้องปลูก..”

กระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2536)

ที่มา : มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ http://www.thairice.org/html/culture/culture04_1.html

“ เวลานี้ถึงทำไมมีข้าวมาก ราคาข้าวก็ตก ก็น่าจะเป็นการดีที่มีข้าวมาก พวกเราที่บริโภคข้าวก็จะได้ซื้อข้าวในราคาถูก แต่หารู้ไม่ว่าข้าวที่บริโภคทุกวันนี้ ราคาก็ยังแพงเป็นที่เดือดร้อนแก่ประชาชนทั่วไปก็ต้องหาเหตุผล ทำไมแพง ข้าวที่บริโภคแพง และข้าวที่ชาวนาขายถูก ... เข้าไปหากกลุ่มชาวนา ถามเขาว่าเป็นอย่างไร เขาบอกว่าแยะ ข้าวราคาถูก ก็ถามเขาว่า ยิ่งฉางมีหรือเปล่าที่จะเก็บข้าว เขาบอกว่ามี ก็เลยเห็นว่าควรที่จะเก็บข้าวเอาไว้ก่อน หลังจากที่ข้าวล้นตลาด แต่ว่าไม่ทันนึกดูว่า ทำไมเขาเก็บข้าวไม่ได้ แม้จะมีฉาง ก็เพราะเขาติดหนี้ เหตุที่ติดหนี้ก็คือ เลื้อยฝักเหล่านั้นหรือกะปิ น้ำปลา หรือแม้กระทั่งข้าวสารก็ต้องบริโภค ถ้าไม่ได้ไปซื้อที่ตลาด หรือร่วมกันซื้อ ก็คงเป็นพ่อค้า หรือผู้ที่ซื้อข้าวเป็นผู้นำมา อันนี้ก็เป็นจุดที่ทำให้ข้าวถูก ... ข้าวเปลือกถูก แล้วก็ทำให้ข้าวสารแพง คือว่าชาวนาทำนาไปตลอดปี ก็ต้องบริโภค เมื่อต้องบริโภคก็ต้องเอาสิ่งของ ต้องไปติดหนี้เขามาสำหรับหาสิ่งของบริโภค แล้วก็เอาเครื่องบริโภคก็ได้รับบริการอย่างดีที่สุดจากผู้ที่มาซื้อข้าว บอกว่าไม่ต้องเอาข้าวมาเดี๋ยวนี้ เวลาได้ผลแล้วก็จะเอา แต่ว่าเอาสิ่งของมาให้แล้วก็เชื่อ ของนั้นก็ยังมีราคาแพง เพราะว่ามันมาถึงที่ ข้าวที่เวลาได้แล้วจะขายก็ต้องขายในราคาถูก เพราะว่าเขามักรับสิ่ง ที่ อันนี้เป็นปัญหาสำคัญถ้าจะแก้ปัญหาหนี้ ก็จะต้องแก้จุดนี้ ต้องแก้ด้วยการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มผู้บริโภคเหมือนกัน แล้วก็ไปติดต่อกับกลุ่มผู้ผลิต โดยที่ไปตกลงกันและอาจจะต้องตั้ง หรือไปตกลงกับโรงสีให้แน่ จะได้ไม่ต้องผ่านหลายมือ ถ้าทุกคนที่บริโภคข้าวตั้งตัวเป็นกลุ่ม แล้วก็ไปซื้อข้าวเปลือก แล้วไปพยายามสีเองหรือให้ผู้แทนของตัวเอง ก็ผ่านมือเพียงผู้ผลิต ผู้ที่สี และผู้ที่บริโภค ก็ตัดปัญหาอันนี้ (คนกลาง) ลงไป”

พระราชดำรัส ในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงดนตรี ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อวัน เสาร์ ที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2514

จากหนังสือ : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาข้าวไทย : หน้า 6-7

ที่มา : มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ http://www.thairice.org/html/culture/culture04_1.html